

Petrirajzolás

Egy idő után az, hogy lerajzoltam Petrit, hozzátartozott a beszélgetéseinkhez. Egy idő után, amikor nála voltam, ha már kaptam kávé vagy sört, és túl voltunk a megérkezés formalitásain, szinte automatikusan vettem elő a rajzfüzetet és a ceruzát. Rajzolni az egyetemen kezdtem unalmas szemináriumokon, ahol karikatúrákat firkáltam a csoporttársaimról. A családban a bátyám volt a képzőművész, valamint dédapám, Seelenfreund Salamon, illetve a lánya, a nagymama, aki csodálatos gobelineket készített apja tervei nyomán, és egész életében folyamatosan ontotta szabadkézi hímzéseit, amiket boldogboldogtalannak elajándékozott, őt anyám majd a húgom is követte, anyám elképesztő szintre jutott el a művészetében, nem ismert lehetetlent, húgom is gyönyörű hímzéseket készített Van Gogh és Schiele-festmények nyomán, vastag színes pamutfonalakból. Az, hogy rajzolni kezdtem, annak volt köszönhető, hogy megpillantottam egy Hockney-rajzot egy Auden-kötet címlapján (csőtollal készült tusrajz volt, aminek szinte egyetlen mozdulattal elsőre sikerülnie kell és nincs korrekciós lehetőség), megdöbbenem azon, ahogyan az Auden keze és a kezében tartott cigaretta szinte kibökte a címlapot. Így is lehet? gondoltam, és ezek után festőbarátom, Károlyi Zsigmond tanácsára régi nagy festők műveit kezdtem másolni, illetve egyszer, szinte egyszerűen lemásoltam az összes Dürer-fametszetet. Valamikor a bátyám beajánlott egy Fő utcai rajziskolába, de a tanár, amikor meglátta első rajzaimat az aktról, azt mondta, szerinte ő nem tud engem már semmire megtanítani. Aztán lassacskán a rajzolás a szenvedélyemmé vált, különösen akkor, amikor azt terveztem, a hetvenes évek végén, hogy disszidálni fogok, mivel világos lett a számomra, hogy ha valóban külföldön fogok élni, a nyelvet talán soha nem fogom tudni használni úgy, mint az anyanyelvemet: azt gondoltam, kezdetben majd utcai rajzolásból fogok megélni. És gyakran, amikor nem ment az írás, és sokszor volt ilyen (és van is), akkor rajzoltam, rajzolva írtam, mert úgy éreztem, ugyanazt csinálom, mint mikor írok, csak más eszközökkel. Utinaplóim (Tel Aviv, Párizs, New York, Berlin) főleg rajzokból állnak. Szinte soha nem rajzolkodok képzelet után, és nem föltétlenül a virtuozitás, hanem a dolgok létező mivolta érdekelt. A figyelem fajtája teremti meg a rajz világát.

Gyuri tulajdonképpen élvezte, hogy rajzolom. Nem is kéne ide ez a „tulajdonképpen”, ezzel csak azt akarom kifejezni, hogy részben mindegy volt neki, részben viszont oda ajándékozta nekem különleges arcát, testtartását, az egész mivoltát, amiről tudta, hogy eléggé különbözik bárki másétól. Szerette ha fotózzák, szívesen szerepelt filmekben, miközben jelezte azt is, a viselkedésével, hogy annyira azért nem érdekli. Nem vett föl egy külön arcot.

A rajzolást az is lehetővé tette, hogy szerettünk nagyokat hallgatni együtt, ami számomra az igazi barátság szinonímája. Már amikor nem kapdostunk le lexikonokat és kézikönyveket a polcról, hogy utána nézzünk valami érdekes fogalomnak, évszámnak, ami csapongó beszélgetéseink során fölmerült. Amikor pedig vidéken, kölcsönkapott nyaralókban tartózkodtunk együtt, és többnyire valamilyen közös projekten dolgoztunk (Molière-fordítások, vagy Kafka *Kastély*ának adaptációja, avagy Gyuri úgy döntött, hogy megvalósítja régi tervét és színdarabot ír Csáth Gézaról), akkor kifejezetten kapóra jött, hogy össze vagyunk zárva. Nyugat-Berlinben, ahol náluk laktam 1986 májusában, és sokszor beültünk valamelyik törzshelyére a három közül a Yorkstrassén, sörálátétekre rajzoltam. Ezzel csak őt utánoztam, aki ezeken a helyeken sörálátétekre jegyzetelt, írt verseket, vagy levelet, üzenetet, kérést intézett Mayához, olykor diktált neki.

Soha nem számoltam meg, de talán három-négyszáz rajzot is készítettem Gyuriról a hetvenes évek végétől kétezerig, és az első rajzok kusza kezdetlegessége lassan átadta helyét, a számomra is meglepő revelációnak, Gyuri arca belekúszott a szemembe, néha előbb kész volt, mint észrevettem volna. Gyuri arca volt az én legnagyobb rajziskolám. Nagypámat is elég sokszor lerajzoltam, barátaim gyerekeit is szerettem rajzolni, Scherter Juditot, a gyerekeit, a kutyánkat, most pedig Jonatánt, a fiamat, születésétől fogva szinte mindennap lerajzolom (jelenleg hét éves, így nagyjából kiszámítható, hogy mennyi rajz született róla).

Esterháznak van egy káprázatos szövege Petriről, aki halála előtt még egyszer elutazott Berlinbe, hogy elbúcsúzzon a számára olyan fontos várostól.

„Utoljára Berlinben láttam a tavasszal, valamiért oda még el akart egyszer menni. Rémesen nézett ki; Petri Györgyön világeletemben látszott, hogy Petri György halandó, ám olyan régóta olyan közel állt a halálhoz, hogy szinte megszoktuk már.

De most még elesettebb volt, amikor érkeztünk – mert meghívott néhányunkat, kósza, ideiglenes berlini magyarokat magához, magukhoz – ágyban feküdt, le kellett dőlnie, nélküle kezdtük az estét. Rossz ünnepélyesség fogott el, most látom utoljára. Ez feszélyezett, tapintatlannak éreztem magunkat, minek tolakodtunk ide.

Amikor kijött a szobájából, s óvatos mozdulatokkal leült, odaült az asztalhoz, akkor, ha lehet, még rosszabb lett. Mert ott volt a nyakán az a rémséges seb, mint valami fekete, végtelen odú, alig mertem odanézni, és nem tudtam elvenni a tekintetemet. Félttem, akár egy horrorfilmben. De jó lenne nem itt lenni.

És ekkor valami hihetetlen történt. Mint egy példázat. Hogy látva lássunk. Hogy megértsünk valamit (valakit). Ami történt, nem egyik pillanatról a másikra lett, hanem egyszerre csak ott lett. Nem lehetett látni, mikor. Soha nem fogom azt a negyvenkilós kicsi férfit velem szemben elfelejteni, aki – aki nem tett semmi különöset, csak azt, mint mindig: figyelmesen hallgatott minket, derűsen közbekérdezett, kicsit a szakállába motyogva, mint a nap, okosan, ahogy szokta.

Ez az „ahogy szokta” volt olyan, mint a csoda. Elsőre ebből annyi látszódt, hogy valakiből ekkora nagy nyomorúságában is teljességgel hiányzik az önsajnálat. És hogy e kis rongy testben már nincs erő, erőt nem sugározhat, semmit sem sugároz, de esettisében is végtelenül finom. (A keze!)”

És mégis. Amikor egyszer, ezen a tavaszon, szokás szerint megkérdeztem a Gyuritól, lerajzolhatom-e, miközben szívószállal szívta a sört a poharából, szinte csak csöppeket, és úgy tett, mintha cigarettázna, de látszott, hogy nem esik neki jól, de muszáj mégis dohányoznia és sört innia, egészen az utolsó lélegzetéig, csak annyit mondott, halkán, „Inkább ne”. Nem tiltotta meg kifejezetten, de érzékeltette velem, hogy az, hogy rajzolás közben őt nézem figyelmesen, hogy a ceruzám jár a papíron, hogy az neki már elviselhetetlen. Hogy róla kép készüljön, azt ő nem kívánja már. Ekkor értettem meg, hogy azzal, hogy valakit lerajzolok, el is veszek tőle valamit. Talán mágikusan a hatalmamba kerítem néhány gyors mozdulattal. És neki arra a parányi valamire, arra a láthatatlan valamire, amit így elveszek tőle, szüksége van még, hogy élni tudjon. Úgyhogy inkább hallgattunk.

Utóirat

A 2024-es rajzaim Gyuriról, negyed évszázaddal a halála után, úgy születtek, hogy váratlanul előkerült bátyám Péter egy 1991-es werkfilmje, amelyben Petri fölkeresi Budapesten a számára egykor fontos lakásokat és helyszíneket. A film a későbbi *Arizonapló* előkészületeihez tartozott. Az, hogy mozgásban láttam a barátomat, egy mára elsüllyedt világ közepén, újra beindította rajzoló képzeletemet.